

Yeni Uygur Türkçesiyle Yapılmış Kur'ân-ı Kerîm Tercümesinde Esmâü'l-Hüsna

Esmâ-ul Husna in The Quran Translation Done Through Modern Uyghur Turkish

Erol TOPAL*

ÖZET

Allah'ın en güzel isimleri anlamına gelen Esmâü'l-Hüsna, araştırmacılar tarafından her zaman ilgi çeken bir konu olmuş ve üzerinde pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmadaki amaç da Esmâü'l-Hüsna'nın Yeni Uygur Türkçesi Kur'ân-ı Kerîm tercümesindeki karşılıklarını belirlemektir. Çalışmanın giriş bölümünde Esmâü'l-Hüsna ve çalışmanın mahiyeti hakkında kısa bir bilgi verilmiştir. İkinci bölümde ise Esmâü'l-Hüsna tabirinin geçtiği ayetler, sayısı ve bunların Yeni Uygur Türkçesi Kur'ân-ı Kerîm tercümesindeki karşılıkları belirtilmiştir. Üçüncü bölümde, Allah'ın isimlerinin Uygurca karşılıkları ayet numaralarıyla birlikte verilmiş, Uygurca anlamları yazılmış ve her kelime için kelimenin geçtiği ilk ayet örnek olarak gösterilmiştir. Sonuç kısmında Allah'ın Kur'ân-ı Kerîm'de -isim olarak- yer alan 77 ismine Yeni Uygur Türkçesi Kur'ân tercümesinde 149 karşılık verildiği tespit edilmiştir. Yapılan sınıflandırma sonucu bu 77 ismin tercümesinde, Türkçe, Arapça+Türkçe, Türkçe+Arapça, Farsça+Türkçe, Türkçe+Farsça+Arapça, Arapça, Farsça, Arapça+Farsça ve Farsça+Arapça kelimeler veya kelime grupları kullanıldığı belirlenmiştir. Ayrıca, Esmâü'l-Hüsna'ya Yeni Uygur Türkçesi Kur'ân tercümesinde verilen bütün karşılıkların hangi dile ait olduğu belirtilmiş ve frekans sayıları verilmiştir.

ANAHTAR KELİMELER

Kur'ân-ı Kerîm, Esmâü'l-Hüsna, Yeni Uygur Türkçesi

ABSTRACT

Esmâ-ul husna has always been a subject of great interest for the researchers. A great many studies have been carried out on Esmâ-ul Husna, standing for the most beautiful names of Allah. The aim of the study is to identify the equivalents of the beautiful names of Allah that are mentioned in Holy Quran written in modern Uyghur Turkish Quran translation. In the

* Yrd. Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi, etopal@kastamonu.edu.tr

introduction section, a brief information about Esmā-ul Husna and about the nature of the study is given. The second section specifies the verses from the Quran where the term Esmā-ul Husna takes place, their numbers and their equivalents in the modern Uyghur Turkish Quran translation. The third section of the study gives the Uyghur equivalents of the names of Allah with the number of the verses, provides the Uyghur definitions of the names, and then gives one verse from Holy Quran translated in modern Uyghur Turkish language as an example of each equivalent. The conclusion section reveals that 149 equivalents are given in modern Uyghur Turkish Quran translation for the 77 beautiful names of Allah mentioned in Holy Quran. The results of the classifications indicate that Turkish, Arabic+Turkish, Turkish+Arabic, Persian+Turkish, Turkish+Persian+Arabic, Arabic, Persian, Arabic+Persian and Persian+Arabic words and word phrases were used in the translations of these 77 names. Moreover, the study states the language origins of all equivalents given for Esmā-ul Husna in the Modern Uyghur Turkish Quran Translation and provides their frequency numbers.

•

KEY WORDS

Holy Quran, Esmā-ul Husna, Modern Uyghur Turkish

Giriş

Esmâü'l-Hüsna gerek ilahiyatçıların gerekse dilcilerin ilgisini çeken bir konu olmuştur. Arapça bir terkip olan ve “En Güzel İsimler” manasına gelen Esmâü'l-Hüsna tabiri, Allah'ın isimleri için özel isim mahiyeti kazanmıştır. Esmâü'l-Hüsna üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Suat Ünlü, “İlk Türkçe Kur'an Tercümesine Göre Esmâ-i Hüsna” adlı makalesinde bu çalışmaları zikretmiştir (Ünlü 2007). Burada Esmâü'l-Hüsna üzerine daha önce yapılmış çalışmalardan bahsedilmeyecektir. Bu çalışmanın amacı, Esmâü'l-Hüsna'nın Yeni Uygur Türkçesiyle yapılmış Kur'an-ı Kerim tercümesindeki karşılıklarını belirlemektir.

Bu incelemede, Esmâü'l-Hüsna'nın Uygurca karşılıkları verilirken Muhammet Salih tarafından yapılmış olan tercüme ele alınmıştır (Salih 1992). Çalışmada, Esmâü'l-Hüsna'nın Kur'an-ı Kerim'de isim olarak geçenleri tespit edilerek madde başı olarak verilmiştir. Esmâü'l-Hüsna'nın Yeni Uygur Türkçesiyle yapılmış Kur'an-ı Kerim tercümesindeki karşılıkları ise isimlerin ilk önce Türkiye Türkçesindeki anlamlarına daha sonra bu anlamların Yeni Uygur Türkçesindeki karşılıklarına bakılarak ayet ayet tespit edilmiş ve Arapça isimlerden oluşan madde başlıklarının altında Yeni Uygur Türkçesindeki karşılıkları olarak alt başlıklar halinde numaralandırılarak verilmiştir. Tespit edilen her ayrı karşılığın ayet numaraları gösterilmiştir. Kelimelerin Yeni Uygur Türkçesindeki anlamları Yeni Uygur Türkçesi sözlüğünden (Yakup, vd. 1990-1998) yazılmıştır. Her karşılık için Yeni Uygur Türkçesiyle yapılmış Kur'an-ı Kerim tercümesinden kelimenin geçtiği ilk ayet transkripsiyonlu bir biçimde, numarası koyu renkli yazılmak suretiyle örnek olarak verilmiştir. Bir kelime aynı ayette iki veya daha fazla geçmişse bu, ayet numarasında üst olarak gösterilmiştir. Kelimeler okunurken Yeni Uygur Türkçesinin ses özellikleri göz önünde tutulmuş kelimelerin okunuşu ile ilgili değişiklik yapılmamıştır. Muhammet Salih'in isimlere verdiği karşılıklar, düzeltme yoluna gidilmeden olduğu gibi aktarılmıştır. Çalışmada, Esmâü'l-Hüsna'nın Kur'an-ı Kerim'de fiil olarak geçenlerinin Uygurca karşılıkları verilmemiştir. Kur'an-ı Kerim'de olmayan, hadislerde zikredilen isimler için Kur'an-ı Kerim'de geçmemektedir ifadesi kullanılmıştır. Çalışmanın sonuç kısmında kelimeler, ekleri dikkate alınmadan köklerine göre sınıflandırılmış, kelimelerin ait olduğu diller ve frekans sayıları belirtilmiştir.

2. Esmâü'l-Hüsna Tabirinin Geçtiği Ayetler, Sayısı ve Yeni Uygur Türkçesi Kur'an Tercümesindeki Karşılıkları:

Esmâü'l-Hüsna terkihi, Kur'an-ı Kerim'de iniş sırasına göre, Araf 180., Taha 8., İsrâ 110. ve Haşr 24. ayet olmak üzere dört yerde geçmektedir. Bu terkibe Yeni Uygur Türkçesi Kur'an Tercümesinde, Haşr Suresi 24. ayette **en çirâylık isimlar** “Allah (hemmini)

yaratkuçudur, (yokluğın) peydâ kılğuçudur, (hemme nersige) süret (şekil) beğişliğuçüdür, eñ çirâylik isimlarğa içidur, âsmânlardiki ve zemindiki nersiler uniñğa tesbih eytip turidu, u ğâlibtur, hekmet bilen iş kılğuçudur" 59/24; diğere ayetlerde ise **güzel isimler** "Allahniñ güzel isimliri bar, Allahni şu (güzel isimliri) bilen atanlar, Allahniñ isimlirini kelse kelmes kol-linidiğanlarni terk etinlar, ular (Âhirette) kılmişliriniñ cazâsini tartidu" 7/180, 17/110, 20/8 karşılıkları verilmiştir (Topal 2012: 142).

Esmâü'l-Hüsna'nın sayısı konusunda tam bir birliktelik sağlanamamıştır. Bazı hadislerde sayı 101(Karagöz vd. 2010: 151) bazı hadislerde ise 99 (Ünlü 2007: 218)dur. Kaynaklarda verilen isim listeleri de birebir tutmamaktadır. Mustafa İslamoğlu, "Tirmizi ve İbn Mace listelerinin birleştirilmesiyle elde edilen sayının 127 olduğunu" söyler (İslamoğlu 2011: 76). Bazı kaynaklar Allah'ın isimlerinin yanında sıfatlarını da isim listesine dâhil etmiştir (Karagöz vd. 2010: 151-162). Tirmizi, İbn Mace gibi meşhur hadis kitaplarında geçen şu hadîs-i şerîfte Allah'ın isimlerinin 99 adet olduğu belirtilmektedir: "Şüphesiz Allâh'ın doksan dokuz ismi vardır. Kim onları ezberleyip, mânâsını düşünerek sonuna kadar sayarsa, cennete girer." Hadiste zikredilen isimler şunlardır:

Allâh (C.C.), er-Rahmân, er-Rahîm, el-Melik, el-Kuddûs, es-Selâm, el-Mü'min, el-Müheymin, el-Azîz, el-Cebbâr, el-Mütekebbir, el-Hâlık, el-Bâri', el-Musavvir, el-Gaffâr, el-Kahhâr, el-Vehhâb, er-Rezzâk, el-Fettâh, el-Alîm, el-Kâbız, el-Bâsıt, el-Hâfîd, er-Râfi', el-Muizz, el-Müzill, es-Semî', el-Basîr, el-Hakem, el-Adl, el-Latîf, el-Habîr, el-Halîm, el-Azîm, el-Gafûr, eş-Şekûr, el-Aliyy, el-Kebîr, el-Hafîz, el-Mukît, el-Hasîb, el-Celîl, el-Kerîm, er-Rakîb, el-Müci'b, el-Vâsi', el-Hakîm, el-Vedûd, el-Mecîd, el-Bâis, eş-Şehîd, el-Hak, el-Vekîl, el-Kavî, el-Metîn, el-Velî, el-Hamîd, el-Muhsî, el-Mübdi', el-Muîd, el-Muhyî, el-Mümît, el-Hayy, el-Kayyûm, el-Vâcid, el-Mâcid, el-Vâhid, el-Ehad, es-Samed, el-Kâdir, el-Muktedir, el-Mukaddim, el-Muahhir, el-Evvel, el-âhir, ez-Zâhir, el-Bâtın, el-Vâlî, el-Müteâl, el-Berr, et-Tevvâb, el-Muntekim, el-Afüvv, er-Raûf, Mâlikü'l-Mülk, Zül-Celâli ve'l-İkrâm, el-Muksit, el-Câmî', el-Ganî, el-Muğnî, el-Mâni', ed-Dârr, en-Nâfi', en-Nûr, el-Hâdî, el-Bedî', el-Bâkî, el-Vâris, er-Reşîd, es-Sabûr. Bu çalışma, sözü edilen hadiste geçen isimler dikkate alınarak yapılmıştır.

3. Esmâü'l-Hüsna'nın Yeni Uygur Türkçesiyle Yapılmış Kur'ân-ı Kerîm Tercümesindeki Karşılıkları:

Esmâü'l-Hüsna'nın başında Allah ismi yer almaktadır. Allah ismi, diğere isimlerin hepsini kendinde toplar. Tek başına hiçbir varlığa ad olarak verilemez. Allah'ın diğere isimleri, Allah'ın sıfatları durumundadır. Allah ismi Kur'ân'da 2697 kez geçer. Allah lafzına karşılık olarak Yeni Uygur Türkçesiyle yapılmış Kur'ân Tercümesinde beş ayette **Alla** kelimesi tercih edilmiştir. "... Alla möminlerge merhemet kılğuçudur" 3/152, 7/169, 9/67,

27/88, 28/28. Diğer ayetlerin tamamında **Allah** kelimesi kullanılmıştır. “*Cimi hemd u sanâ âlemlerini Perverdigâri Allahğa hâstur*” 1/2 .

Bu bölümde, Arapça sözlerden oluşan Esmâü'l-Hüsna'nın çalışmanın esasını oluşturan Yeni Uygur Türkçesiyle yapılmış Kur'ân-ı Kerim tercümesindeki karşılıkları ele alınmıştır. Esmâü'l-Hüsna'nın Arapça isimleri esas alındığından madde başlıkları bu isimlere göre belirlenmiş, alt başlıklarda sıralanan isimler ise bu isimlerin Uygur Türkçesiyle yapılmış Kur'ân-ı Kerim tercümesindeki karşılıkları dikkate alınarak numaralandırılmıştır.

3.1. رَحْمَن er-Rahman: Esirgeyen, Bağışlayan

YUyg. 3.1.1. Allah: Bütün mevcudatı insanları, hayvanatları ve diğer mevcudatı yoktan varlığa getiren ve onların takdirini kendi elinde tutup duran diye tasavvur edilen ilahi güç. Huda, Tanrı, Perverdigâr. “Ular: “*Allahniñ balisi bar*” *deyişti*” 19/88, 19/91, 19/92, 19/93, 19/96, 21/26, 67/19, 67/20.

3.1.2. mehrîbân Allah: Şefkat kılan, bağışlayan Allah. “Ular: “*Siler peket bizge ohşaş insân, mehrîbân Allah héç nerse nâzil kılğini yok, siler peket yalğançisiler*” *dédi*” 36/15, 36/23, 36/52, 43/36, 43/45, 43/81, 50/33, 55/1, 67/3, 67/29, 78/38.

3.1.3. merhemetlik Allah: Himmeti olan, iyilik sahibi olan Allah. “... *halbuki, ular (yeni müşrikler) merhemetlik Allahni inkâr kılmaқта, ...*” 13/30, 19/18, 19/26, 19/44, 19/45, 19/58, 19/61, 19/69, 19/75, 19/78, 19/87, 20/5, 20/90, 20/108, 20/109, 21/36, 21/42, 21/112, 25/26, 25/59, 25/63, 26/5, 36/11, 43/17, 43/19, 43/20, 43/33.

3.1.4. merhemetlik Perverdigâr: Himmeti olan, iyilik sahibi olan Rab. Allah. “*Şu künde (yeni kıyâmet künide) tekwâdârlarni merhemetlik Perverdigarniñ dergâhiğa izzet-ikrâm bilen yiğimiz*” 19/85.

3.1.5. rahmân: Şefaati kılan, şefaati. Allah. “*Allah dep atsiñlarmu bolidu, rehman dep atsiñlarmu bolidu, ...*” 17/110, 25/60².

3.1.6. şepketlik: Bir kişiye içi acıyıp iyilik yapan. “*Nahâyiti şepketlik ve mehrîbân Allahniñ ismi bilen başlaymen*” 1/1, 1/3, 2/163, 27/30, 41/2, 59/22, 78/37.

3.2. رَحِيم er-Rahîm: Esirgeyen, Bağışlayan

YUyg. 3.2.1. köyüngüçi: Acıyan, şefkat gösteren. Allah. “...*Kimki ihtiyâriyçe emes, ilâcisizliktin (yukiriki harâm kılınğan nersilerdin) hayâtini saklap kalğudek miqdârda (yése) Allah (uni) meğpiret kılğuçidur, (uniñğa) köyüngüçidur*” 16/115.

3.2.2. küyümçân/köyümçân: Şefkatli, acıyan. Allah. “... *Allah kişilerge hekişeten mehrîbândur, nahâyiti küyümçândur*” 2/143, 9/128.

3.2.3. méhribân: Başkalarına şefkat kılan. “*Nahâyiti şepketlik ve méhribân Allahniñ ismi bilen başlaymen*” **1/1**, 1/3, 2/37, 2/54, 2/128, 2/160, 2/163, 2/173, 2/182, 2/192, 2/199, 2/218, 2/226, 3/31, 3/89, 3/129, 4/16, 4/23, 4/25, 4/29, 4/64, 4/96, 4/100, 4/106, 4/110, 4/152, 5/3, 5/34, 5/39, 5/74, 5/98, 6/145, 6/165, 8/69, 8/70, 9/27, 9/91, 9/99, 9/102, 9/104, 9/117, 9/118, 10/107, 11/41, 12/53, 12/98, 16/7, 16/18, 16/47, 17/66, 22/65, 24/5, 24/20, 24/22, 24/62, 25/6, 26/9, 26/68, 26/104, 26/122, 26/140, 26/159, 26/175, 26/191, 26/217, 27/11, 27/30, 28/16, 30/5, 32/6, 33/5, 33/24, 33/43, 33/50, 33/59, 33/73, 34/2, 36/5, 36/58, 39/53, 41/2, 41/32, 42/5, 44/42, 46/8, 48/14, 49/5, 49/12, 49/14, 52/28, 57/9, 57/28, 58/12, 59/10, 59/22, 60/7, 60/12, 64/14, 66/1, 73/20.

3.2.4. merhemet kılğuçi: Himmetli, iyilik yapan, şefkat sahibi. Allah. “... *(itâet kılğuçılarga) elvette meğpiret kılğuçidur, merhemet kılğuçidur*” **7/167**, 16/119, 25/70.

3.2.5. merhemet kılışka kâdir: Himmetli olmaya gücü yeten, iyi davranan, şefkat gösteren. Allah. “... *sen elvette (uninğa) meğpiret kılışka ve merhemet kılışka (kâdirsen)*” 14/36.

3.2.6. merhemetlik: Himmetli olan, iyilik sahibi. “*Perverdigâriñlardin meğpiret telep kiliñlar, andin uninğa tevbe kiliñlar, méniñ Perverdigârim (tevbe kılğuçılarga) hekiñeten merhemetliktur, (ularni) dost tutkuçidur*” 11/90.

3.2.7. rehmet kılğuçi: Merhamet eden, acıyan. “... *ularğa elvette meğpiret kılğuçidur, rehmet kılğuçidur* 16/110.

3.2.8. rehim kılğuçi: Merhamet eden, acıyan, şefkat kılan “... *şühbisiz ki, Allah (tevbe kılğuçılarga) meğpiret kılğuçidur, rehim kılğuçidur*” **9/5**, **4/129**, 6/54, 7/153, 15/49, 24/33.

3.3. قُدُّوسُ el-Ğuddûs: Her Türli Eksiklikten Münezze

YUyg. 3.3.1. pâk: Temiz, kusursuz. Allah. “*Allahdin başka héç mebûd (berhek) yoktur, u (mutlek) pâdişâhtur (yeni pütün mehlûkâtniñ mâlikidur), pâktur (yeni hemme noqsandin pâktur), (möminlerge) salâmetlik béğişliğıçidur, ...*” **59/23**, 62/1.

3.4. سَلَامُ es-Selâm: Esenlik ve Emniyet Veren

YUyg. 3.4.1. salâmetlik béğişliğıçi: Dinçlik, sağlık, ferah bağışlayan. Allah. “... *salâmetlik béğişliğıçidur, (dostlarni korğunçtin, âzâbtin) emin kılğuçidur, hemmini közitip turğıçidur, ğâlibtur, ...*” 59/23.

3.5. مُؤْمِنُ el-Mü'min: Güven ve Huzur veren

YUyg. 3.5.1. emin kılguçi: (Allah'ın ismi) Emin kılan, koruyan, Allah. "... (möminlerge) salâmetlik bêğişliğıçidur, (dostlarni kórkuñçtin, âzâbtin) emin kılğıuçidur, hemmini közitip turğıuçidur, ..." 59/23.

3.6. ملك el-Melik: Her şeyin Sahibi

YUyg. 3.6.1. pâdişâh: Hükümdar, yönetici. Allah. "Allah (zâti, süpiti cehette pütün mehlûkâttin) üstündür, heğ pâdişâhtur, ..." 20/114, 23/116, 59/23, 62/1, 114/2.

3.7. مُهَيِّين el-Müheymin: Kâinatın Bütün İşlerini Gözetip, Yöneten

YUyg. 3.7.1. közitip turğıuçi: Gözetip duran, gözetici, gören. "... (dostlarni kórkuñçtin, âzâbtin) emin kılğıuçidur, hemmini közitip turğıuçidur, gâlibtur, ..." 59/23.

3.8. عزيز el-‘Aziz: Tek ve Hep Galip Olan, Yenilmeyen

YUyg. 3.8.1. gâlib: Kazanan, üstünlükte duran, üstün olan. "... ularni (muşriklik ve gunâhlardin) pâk kilediğan bir peygamber evetkin, hekiyeten sen gâlibsens, hékmet bilen iş kılğıuçisens" dédi" 2/129, 2/209, 2/20, 2/228, 2/240, 2/260, 3/4, 3/6, 3/18, 3/62, 3/126, 4/56, 4/158, 4/165, 5/38, 5/95, 5/118, 8/10, 8/49, 8/63, 8/67, 9/40, 9/71, 11/66, 14/1, 14/4, 14/47, 16/60, 22/40, 22/74, 26/9, 26/68, 26/104, 26/122, 26/140, 26/159, 26/175, 26/191, 26/217, 27/9, 27/78, 29/26, 29/42, 30/5, 30/27, 31/9, 31/27, 32/6, 33/25, 34/6, 34/27, 35/2, 35/28, 36/5, 36/38, 38/9, 38/66, 39/1, 39/5, 39/37, 40/2, 40/8, 40/42, 41/12, 42/3, 42/19, 43/9, 44/42, 45/2, 45/37, 46/2, 48/7, 48/19, 54/42, 57/1, 57/25, 58/21, 59/1, 59/23, 59/24, 60/5, 61/1, 62/1, 62/3, 64/18, 67/2, 85/8.

3.9. جَبَّار el-Cebbâr: Emir ve Yasaklarını, Hüküm ve Kurallarını Yaptırma-ya Gücü Yeten

YUyg. 3.9.1. kehr kılguçi: Azap veren, azap kılan. "... hemmini közitip turğıuçidur, gâlibtur, kehr kılğıuçidur, uluğluk igisidur, (muşrikların) şerik keltürgen nersiliridin pâktur" 59/23.

3.10. مُتَكَبِّر el-Mütekebbir: İhtiyaç ve Noksanlığı Gerektiren Her Şeyden Münezzeh, Pek Yüce ve Ulu

YUyg. 3.10.1. uluğluk igisi: Yücelik, büyüklük sahibi. "... kehr kılğıuçidur, uluğluk igisidur, (muşrikların) şerik keltürgen nersiliridin pâktur" 59/23.

3.11. خَالِق el-Hâlik: Her Şeyi Yaratan

YUyg. 3.11.1. yaratkuçi: Yaratan, vücuda getiren. Allah. "Ene şu Allah silerniñ Perverdigâriñlardur, Allahdın bölek heç mebd (berheğ) yoqtur, u hemme ner-

sini yaratkuçudur, uningâ ibâdet kılınlar u her nersige kâdirdur” 6/102, 13/16, 35/3, 39/62, 40/62, 52/35, 59/24.

3.12. بَارِئُ el-Bâri': Yaratan, Örneği Olmadan Varlıkları Var Eden

YUyg. **3.12.1. peydâ kılguçi:** Vücuda getiren, varlığa getiren, “Allah (hemmini) yaratkuçudur, (yokluktin) peydâ kılguçudur, (hemme nersige) süret (şekil) bégışliğıçudur, eñ çirâylik isimlarğa igidur, âsmânlardiki ve zémindiki nersiler uningâ tesbih éytip turidu, u gâlibtur, hékmet bilen iş kılguçudur” 59/24.

3.13. مُصَوِّرُ el-Muşavvir: Yaratıklara Şekil ve Özelliği Veren

YUyg. **3.13.1. süret (şekil) bégışliğıçi:** Şekil veren, şekillendiren, do-natan. “Allah (hemmini) yaratkuçudur, (yokluktin) peydâ kılguçudur, (hemme nersige) süret (şekil) bégışliğıçudur, eñ çirâylik isimlarğa igidur, âsmânlardiki ve zémindiki nersiler uningâ tesbih éytip turidu, u gâlibtur, hékmet bilen iş kılguçudur” 59/24.

3.14. غَفَّارُ el-Ğaffâr: Çok Affeden, Çok Bağışlayan, Günah Ne Kadar Çok Olursa Olsun Yine Bağışlayan

YUyg. **3.14.1. (nahâyiti) meğpiret kılguçi:** Günahları örten, affeden. Allah. “Tevebe kılğın, îmân éytқан, yahşi emellerni kılğan, andin toğra yolda mañğan âdemni men elvette nahâyiti meğpiret kılguçimen” 20/82, 38/66, 39/5, 40/42, 71/10.

3.15. غَفُورُ el-Ğafûr: Çok Affeden, Çok Bağışlayan

YUyg. **3.15.1. (nahâyiti) meğpiret kılguçi:** Günahları örten, affeden. Allah. “Hekiketen Allah nahâyiti meğpiret kılguçudur, nahâyiti méhribândur” 2/173, 2/182, 2/192, 2/199, 2/218, 2/225, 2/226, 2/235, 3/31, 3/89, 3/129, 3/155, 4/23, 4/25, 4/43, 4/96, 4/99, 4/100, 4/106, 4/110, 4/129, 4/152, 5/3, 5/34, 5/39, 5/74, 5/98, 5/101, 6/54, 6/145, 6/165, 7/153, 7/167, 8/69, 8/70, 9/5, 9/27, 9/91, 9/99, 9/102, 10/107, 11/41, 12/53, 12/98, 14/36, 15/49, 16/18, 16/110, 16/115, 16/119, 17/25, 17/44, 18/58, 22/60, 24/5, 24/22, 24/33, 24/62, 25/6, 25/70, 27/11, 28/16, 33/5, 33/24, 33/50, 33/59, 33/73, 34/2, 34/15, 35/28, 35/30, 35/34, 35/41, 39/53, 41/32, 42/5, 42/23, 46/8, 48/14, 49/5, 49/14, 57/28, 58/2, 58/12, 60/7, 60/12, 64/14, 66/1, 67/2, 73/20, 85/14.

3.16. غَنِيٌّ el-Ğaniyy: Zengin, Hiçbir Şeye İhtiyacı Olmayan

YUyg. **3.16.1. Bî-hâcet:** İhtiyacı olmayan, hacetsiz. “Yahşi söz ve keçürüş kéyin eziyet yetküzidiğan sedikidin evzeldur. Allah (bendileriniñ sedikisidin) bî-hâcettur, helimdur (yeni emrige hilâplik kılğanlarni cazâlaşka aldirap ketmeydu)” 2/263, 2/267, 3/97, 4/131, 6/133, 10/68, 14/8, 22/64, 27/40, 29/6, 31/12, 31/26, 35/15, 39/7, 47/38, 57/24, 60/6, 64/6.

3.17. قَهَّار el-Ḳahhâr: Devamlı Galip Olan, Yenilmeyen

YUyg. **3.17.1.gâlib:** Üstün olan, kazanan. Allah. “Allah hemme nersini yaratkuçudur, Allah birdur, hemmige gâlibtur” **13/16**, 38/65, 39/4, 40/16.

3.17.2.ḳudretli: Kudreti olan, güçlü. “Türmidaş aġiniler! Tartak, köp mebûdlar yahşimu? Yaki kudretlik bir Allah yahşimu?” **12/39**, 14/48.

3.18. وَهَّاب el-Vehhâb: Karşılıksız Olarak Çok Nimet Veren

YUyg. **3.18.1.beġiřliġuçi:** Baġıřlayan, affeden. Allah. “Perverdigârimiz! Bizni hidâyet kılġiniġdin keyin dillirimizni toġra yoldin burioetmigın, bizge dergâhiġdin rehmet beġiřliġin. şübhisiz ki, sen (bendiliriġe atalarni) bêkmu beġiřliġuçisen” 3/8.

3.18.2.köp atâ kılġuçi: Baġıřlaması çok olan. Allah. “Suleymân éytti: “Perverdigârim! Maġa meġpiret kılġın, maġa mendin keyin (mendin başka) héç âdemge muyyesser bolmaydiġan pâdiřahliġni atâ kılġın, sen heġiketen köp atâ kılġuçisen” 38/35.

3.18.3.nahâyiti köremlik: Merhameti, himmeti, şefaati sınırsız olan. Allah. “Yaki ularda gâlib, nahâyiti köremlik Perverdigâriġniġ rehmitidin heziniliri barmu?” 38/9.

3.19. رَزَّاق er-Rezzâq: Bol Nimet, Rızık Veren

YUyg. **3.19.1. riziġ bergüçi:** Her bir kişi, her bir can için yemek içmek anlamında hisse atayan. Allah. “Allah heġiketen hemmige riziġ bergüçudur, kudretliktur, (Allahniġ) kuvviti artuktur” 51/58.

3.20. فَتَّاح el-Fettâh: İyilik Kapılarını Açan

YUyg. **3.20.1. âdil höküm kılġuçi:** Adaletli şekilde hüküm veren. Allah. “... Allah âdil höküm kılġuçudur, (halâyikniġ ehvâlini) bilgüçudur” 34/26.

3.21. عَلِيم el-Âlim: Bilen, Anlayan

YUyg. **3.21.1.bilgüçi:** Bilen, haberdar olan. “... Allah yořurun ve aşkârâ nersilerini bilgüçudur, Allah heġmet bilen iř kılġuçudur, (bendiliriġ ehvâlliridin) heverdârdur” **6/73**, 9/94, 9/105, 13/9, 23/92, 32/6, 34/3, 39/46, 59/22, 62/8, 64/18, 72/26.

3.21.2.bilip turġuçi: Bilici, bilen. “... řuġa sen ular üçün (yeni îmân éytmiġanlikliri üçün) kayġurup özeġni halâk kılivalmiġin, Allah heġiketen ularniġ kılmişlirini bilip turġuçudur” 35/8.

3.22. قَابِضٌ el-Ḳâbiz: Dilediğine Rızkı Daraltan, Ölüm Zamanı Gelenlerin Ruhlarını Kabzeden

YUyg. **3.22.1. Allahniñ çaŋgili:** Allah'ın kolu, avucu (Burada avuçtan kasdedilen Allah'ın kudretidir) : *"Ular Allahni hekiqiy revişte tonumidi. Kıyâmet küni zemin pütünley Allahniñ çaŋgilida bolidu, ..."* 39/67.

3.23. El-Bâsıt: Dilediğine Rızkı Bol Veren

Bu kelime, fiil olarak geçmektedir.

3.24. خَافِضٌ el-Ḥâfiz: Şan ve Şeref Bakımından Kâfirleri Alçaltan, Değersiz Kılan, Cezalandıran

Bu kelime, fiil olarak geçmektedir.

3.25. حَفِیْظٌ el-Ḥafîz: Varlıkları Yok Olmaktan Koruyan

YUyg. **3.25.1.közetküci:** Gözeten, koruyan. *"... Perverdigâriñ hemme nersini közetküçidur"* 34/21.

3.25.2.közitip turğuçı: Gözetip duran, gözetici, gören. *"... Perverdigârim (silerni halâk kilip) ornunlarğa başka bir kevmini keltüridu, (şerik keltürüş bilen) Allahğa kilçe ziyen yetküzelmeyisiler, Perverdigârim hekiqeten her bir nersini közitip turğuçidur"* 11/57, 42/6.

3.26. رَافِعٌ er-Râfi': Mü'minleri Yücelten İzzet ve Şeref Veren

Bu kelime, fiil olarak geçmektedir.

3.27. El-Muzil: Boyun Eğdiren, Alçaltan, Zillet Veren

Fiil olarak geçiyor. 3/26. Tüzillü

3.28. El-Muiz: Yücelten İzzet ve Şeref Veren

Fiil olarak 3/26 tuizzu.

3.29. الْجَلَالٌ el-Celal-Celîl: Azamet Sahibi

YUyg. **3.29.1. ezimetlik ve keremlik Perverdigâr:** Büyük olan ve şefkat sahibi Rabb. *"Ezimetlik ve keremlik Perverdigâriniñ zâti menğü kalidu"* 55/27, 55/78.

3.30. مُتَعَالٌ el-Müte'âl: Pek Yüce, Eksikliklerden Berî

YUyg. 3.30.1. **hemmidin üstün:** Her şeyden yüce, her şeyden büyük. “Allah mehpiy ve aşkârâ işlarniñ hemmisini bilgüçidur, hemmidin büyüktur, hemmidin üstündür” 13/9.

3.31. سَمِيعٌ es-Semîc: Bütün Her Şeyi İşiten

YUyg. 3.31.1. **añlıguçi:** Bilen, haberdar olan, vakıf olan. Allah. “... Allah (zulumğa uçriğuçiniñ duâsini) añlıguçidur, (zâlimni) bilgüçidur” 4/148, 58/1.

3.31.2. aňlap turğuçi: Bilen, haberdar olan, vakıf olan. Allah. “Öz vaktida İbrâhim bilen İsmâîli Kebiniñ ulini kopuruvétip: Perverdigârimiz! Bizniñ (hizmitimizni) kobul kılğın, sen hekişeten (duâyimizni) aňlap turğuçisen, (niyitimizni) bilip turğuçisen” 2/127, 2/137, 2/181, 2/224, 2/227, 2/244, 2/256, 3/34, 3/35, 3/121, 4/58, 4/134, 4/148, 5/76, 6/13, 6/115, 7/200, 8/17, 8/42, 8/53, 8/61, 9/98, 9/103, 10/65, 12/34, 14/39, 17/1, 21/4, 22/61, 22/75, 24/21, 24/60, 26/220, 29/5, 29/60, 31/28, 34/50, 40/20, 40/56, 41/36, 42/11, 44/6, 49/1.

3.31.3. işitküçi: İşiten, duyan, anlayan. Allah. “Şu vakıtta (yeni Meryemniñ karâmitini körgeñ çağda) Zekeriyâ Perverdigârige duâ kılıp : “İ Perverdigârim! Maña öz dergâhiñdin bir yahşi perzent ata kılğın, hekişeten duâni işitküçisen” dedi” 3/38.

3.32. مُرْشِدٌ er-Reşîd (mürşid): Kullarına Doğru Yolu Gösteren, İrşad Eden.

YUyg. 3.32.1. **yol körsetküçi:** Yol gösteren, doğru yola sevk eden, Allah. “... Allah azduridiken, uniñğa yol körsetküçi dostni hergizmu tapalmaysen ...” 18/17.

3.33. سَرِيعُ الْجِسَابِ serî‘u’l-ħisâb (ħasibîn): Çok Hızlı Hesaba Çeken, Hesab Alan

YUyg. 3.33.1. **hesâb elişi téz:** Tez sorguya çeken. Allah “Ene şular özliri kılğan emeliñliriniñ mol mévisini köridu. Allahniñ hesâb elişi tézdur (yeni şunçe köp ħalâyliktin kışka vakit içide hesâb élip bolidu)” 2/202.

3.33.2. téz hesâb alğuçi: Tez sorguya çeken. Allah “...kim ki Allahniñ âyetlirini inkâr kılıdiken (Allah uni yekında cazâlaydu) Allah, téz hesâb alğuçidur” 3/19, 3/199, 5/4, 13/41, 14/51, 24/39, 40/17.

3.33.3. eñ téz hesâb alğuçi: Tez sorguya çeken. Allah. “Andin ular (yeni bendiler) heğ höküm kılğuçi, ikisi Allahniñ dergâhiğe kayturulidu (kiyâmet küni) höküm kiliş yalğuz Allahğıla ħâstur, Allah eñ tiz hesâb alğuçidur” 6/62.

3.33.4.hesâb éliška yéterlik: Hesab almaya gücü yeten. Allah. “*Kiyâmet küni biz (emeller tartilidiğan) adalet tarâzisini ornitimiz, héç âdemge kılçe uval kılınmaydu (yeni yahşi âdemniñ yahşiliki kémeýtılmeydu, yamân âdemniñ yamânliki aşuruwétılmeydu) eger unıñ kışa çağlık emeli bolsimu, uni hâzir kılımız, (bendilerniñ emelliridin) hesâb éliška biz yéterlikmız*” 21/47.

3.34. بَصِير el-Başîr: Küçük-Büyük Herşeyi Hakkıyla Gören

YUyg. 3.34.1.körgüçi: Gören. Görücü. Allah. “... Allah ikkinlarniñ sözüñlarni anlap turidu, Allah hekiñeten anlıguñıdır, körgüçıdır” 58/1.

3.34.2.körüp turguçi: Görüp duran, gören. Allah. “... herbiri miñ yıl ömür kö-rüşni ârzû kıldu, uzun ömür körüş ularni âzâbtin kütuldurup kalamaydu. Allah ular-niñ kılmişlrini éniñ körüp turguçıdır” 2/96, 2/110, 2/233, 2/237, 2/265, 3/15, 3/20, 3/156, 3/163, 4/58, 4/134, 5/71, 8/72, 11/112, 17/1, 17/30, 17/96, 20/35, 22/61, 22/75, 31/28, 33/9, 34/11, 35/31, 35/45, 40/20, 40/44, 40/56, 41/40, 42/11, 42/27, 48/24, 49/18, 57/4, 60/3, 64/2, 67/19, 84/15.

3.34.3.körüp turuşta yéterlik: Görmeye gücü yeten, gören. Allah. “... Per-verdigâriñ bendiliriniñ gunâhliri toluk bilip turuşta, körüp turuşta yéterliktur” 17/17.

3.35. حَكِيم el-ħakîm: Bütün Emir ve İşleri Yerli Yerinde Olan

YUyg. 3.35.1.hékmet bilen baş kurguçi: Hikmetle idare eden. Yöne-ten, Allah. “... Allah hekiñeten (bendilerniñ emellirini) bilip turguçıdır, (ularniñ işlr-ini) hékmet bilen başkurguçıdır” 33/1.

3.35.2.hékmet bilen iş kılguçi: Hikmetle iş yapan. Allah. *Periştiler:* “*Séni (pütün kemçiliklerdin) pâk dep tonuymız. Biz sen bildürgendin başkini bilmeymiz, hekiñeten sen hemmini bilgüçıdursen, hékmet bilen iş kılguçıdursen*” 2/32, 2/129, 2/209, 2/220, 2/228, 2/240, 2/260, 3/6, 3/18, 3/62, 3/126, 4/11, 4/17, 4/24, 4/26, 4/56, 4/92, 4/104, 4/111, 4/130, 4/158, 4/165, 4/170, 5/38, 5/118, 6/18, 6/73, 6/83, 6/128, 6/139, 8/10, 8/49, 8/63, 8/67, 8/71, 9/15, 9/28, 9/40, 9/60, 9/71, 9/97, 9/106, 9/110, 11/1, 12/6, 12/83, 12/100, 14/4, 15/25, 16/60, 22/52, 24/10, 24/18, 24/58, 24/59, 27/6, 27/9, 29/26, 29/42, 30/27, 31/9, 31/27, 34/1, 34/27, 35/2, 39/1, 40/8, 41/42, 42/3, 42/51, 43/84, 45/2, 45/37, 46/2, 48/4, 48/7, 48/19, 49/8, 51/30, 57/1, 59/1, 59/24, 60/5, 60/10, 61/1, 62/1, 62/3, 64/18, 66/2, 76/30.

3.36. El-Hakem: Hüküm veren, Son Kararı Veren

Bu kelime Kur’ân-ı Kerîm’de fiil olarak geçmektedir.

3.37. عَدْل el-Adl: Mutlak Adalet Sahibi

YUyg. 3.37.1. **âdil boluşka buyuran:** Adil olmayı emreden. “Allah hekişeten (kişiler arisida) âdil boluşka, (cimi helkke) yahşilik kilişka, hiş-ekribalarğa sile-rehim kilişka buyruydu, ...” 16/90.

3.38. لطيف el-Laîf: Yarattıklarına Karşı Yumuşak Davranan, Çok Merhametli

YUyg. 3.38.1. **bilgüçi:** Bilen, bilici. Allah. “... Allah hekişeten silerni bilgüçidur, hemmidin heverdârdur” 33/34, 67/14.

3.38.2. inçike közetküçi: Tamamıyla en ince ayrıntısına kadar gören. Allah. “... Allah uni hâzir kilidu (uniñ hesâbini alidu). Allah hekişeten inçike közetküçidur, hemmidin heverdârdur” 31/16.

3.38.3. köyüngüçi: Acıyan şefkat gösteren. Allah. “Allah bendilirige köyüngüçidur, u hâliğan âdemge (keñ) riziş béridu, Allah küçlüktur, ğâlibtur” 42/19.

3.38.4. méhrîbân: Başkalarına şefkat kılan. “Közler Allahni körmeydu, Allah közlerni körüp turidu, Allah (bendilirige) méhrîbândur, hemmidin heverdârdur” 6/103, 22/63.

3.38.5. tedbirlik: Tedbiri olan. “... Perverdigârim hâliğini (işka aşkuruşka) hekişeten tedbirliktur, u hekişeten hemmini bilgüçidur, hékmet bilen iş kılguçidur” 12/100.

3.39. خبير el-Habîr: Her Şeyden Haberdar Olan, Gizli ve Açık Her Şeyi Bilen

YUyg. 3.39.1. **heverdâr:** Haberi olan, vakıf. “... Allah silerniñ kılğan emelinlardın heverdârdur” 2/234, 2/271, 3/153, 3/180, 4/35, 4/94, 4/128, 4/135, 5/8, 6/18, 6/73, 6/103, 9/16, 11/1, 11/111, 22/63, 24/30, 24/53, 27/88, 31/16, 31/29, 31/34, 33/2, 33/34, 34/1, 35/14, 42/27, 48/11, 49/13, 57/10, 58/3, 58/11, 58/13, 59/18, 63/11, 64/8, 66/3, 67/14, 100/11.

3.39.2. bilip turğuçi: Bilen, haberdar. “... Allah hekişeten bendiliriniñ (ehoâlini, menpeitini) bilip turğuçidur, körüp turğuçidur” 17/30, 17/96, 35/31.

3.39.3. toluş bilip turuşta yéterlik: Tamamıyla bilmeye kadir, bilmeye gücü yeten. Allah. “... Perverdigâriñ bendiliriniñ gunâhliri toluş bilip turuşta, körüp turuşta yéterliktur” 17/17, 25/58.

3.40. حليم el-ĥalîm: Çok Sakin, Hemen Öfkelenmeyen

YUyg. 3.40.1. **helim:** Yumuşak huylu. Allah. “Meşsetsiz içken kesiminlar için Allah silerni cazâğa tartmaydu, keşten içken kesiminlar için Allah silerni cazâğa

tartidu. Allah meğpiret kılğuçidur, helimdur (yeni bendiliri cazâlaşka aldirap ketmeydu)" 2/225, 2/235, 2/263, 3/155, 4/12, 5/101, 17/44, 22/59, 33/51, 35/41, 64/17.

3.41. عظیم el-^cAzîm: Pek Ulu, Büyük, Yüce

YUyg. 3.41.1. **uluğ:** Her cihetten yukarı, kudretlik. "... âsmân- zéminni saklaş unıñğa éğir kelmeydu. U yukiri mertivöliktur, hemmidin uluğdur" 2/255, 56/74, 56/96, 69/33, 69/52.

3.41.2. üstün: Yüksek, âli. "Âsmânlardiki şeyiler ve zémindiki şeyiler Allahniñdur (yeni Allahniñ mülkidur, Allahniñ teserrupi astididur), Allah üstündur, kattidur" 42/4.

3.42. شکور eş-Şekûr: İbadet Eden Kullarının Mükâfatını Bolca Veren

YUyg. 3.42.1. **az yahşilikka köp savâb bergüçi:** Yapılan az iyiliğin karşılığını çokça veren. Allah. "Allah ecirlirini toluğ béridu ve merhemididin ularğa aşurup béridu, Allah hekişeten nahâyiti meğpiret kılğuçidur, az yahşilikka köp savâb bergüçidur" 35/30, 35/34, 42/23.

3.43. عَلِيّ el-^cAliyy: Şanı, Şerefi ve Kudreti Yüce Olan

YUyg. 3.43.1. **âliyy:** Yüce, büyük. "Bu şuniñ üçün ki, Allah heğ (ilâh)dur, ularniñ Allahni koyup ibâdet kılğanliri (yeni butliri) bâtildur, Allah âliydu, büyüktur" 31/30.

3.43.2. üstün: Yüksek, Âli. "... Eger silerge itâet kılsa, ularni bozek kiliş hiyâlida bolmanlar. Allah hekişeten silerdin üstündur, büyüktur (Allah ayâllarğa zulüm kılğan- ni cazâlaydu)" 4/34, 22/62, 42/4, 42/51.

3.43.3. yukiri mertivilik: İtibarı yüksek, makamı yüce. "... Âsmân- zéminni saklaş unıñğa éğir kelmeydu. U yukiri mertiviliktur, hemmidin uluğdur" 2/255.

3.43.4. yüksek: Ulu, büyük, yüce "... Ular (cavâben): "Heğni (dédi) (yeni möminlerge şapâet kilişka ruşset kildi)" deydu. Allah yüksektur, kattidur" 34/23, 40/12.

3.44. كَبِير el-Kebîr: Her Yönüyle Büyük, Yüce

YUyg. 3.44.1. **büyük:** Ulu, yüksek, Âli. "Allah meğpiy ve aşkârâ işlarniñ hemmisini bilgüçidur, hemmidin büyüktur, hemmidin üstündur" 13/9, 22/62, 31/30, 40/12.

3.44.2.katti: Büyük, ulu, yüksek, Âli. "... Allah yüksektur, kattidur" 34/23.

3.45. مُؤْتٍ el-Muqî: Her Şeye Gücü Yeten, Rızık Veren

YUyg. 3.45.1. **ķâdir:** Her Őeye kudreti, gűcű yeten. Allah. "... *uninđin (yeni yamân iŐtin) uninĳ nĳsivisi bolidu. Allah hemme iŐŐa ķâdirdu*" 4/85.

3.46. كرم el-Kerĳm: Deęerli, Şerefli, Çok Nimet Veren, Nimet ve İhsanı Bol Olan

YUyg. 3.46.1. **kerem:** Merhamet, himmet, Őefaati. "... *heķiketen Perverdigârim (unin Őűkűr ķiliŐidin bĳ-hâcettur), (Allahninĳ) keremi keĳdu*" dĳdi" 27/40.

3.46.2. merhemetlik: Himmeti olan, iyilik sahibi. "*İ insân! Sĳni merhemetlik Perverdigâriĳĳa âsiylik ķiliŐŐa nĳme aldidĳ?*" 82/6.

3.47. رقيب er-Raķĳb: İnsanların Hallerini, Sözcilerini, Yaptıklarını ve Davranışlarını Bilen

YUyg. 3.47.1. **közitip turęan:** Daima gözeten, gören. "... *ularninĳ emellirini sen közitip turęan idinĳ, sen hemme nersidinĳ heverdârsen*" 5/117.

3.47.2. közitip turęuĳi: Daima gözetip duran, gözetici, gören. "... *Allah heķiketen silerni (yeni pűtűn ehvâliĳlarni) közitip turęuĳidur*" 4/1, 33/52.

3.48. موجب el-Mucĳb: Duaları, İstekleri, Dilekleri Kabul Eden, Sıkıntılarını Gideren

YUyg. 3.48.1. **icâbet ķilęuĳi:** Kabul eden, itibara alan. "... *Perverdigârim heķiketen yeķindur, (duâni) icâbet ķilęuĳidur*" 11/61.

3.48.2. ķobul ķilęuĳi: Kabul eden. "*Nuh heķiketen bizge ilticâ ķildi. Biz (uninĳ ilticâsini) nĳmidĳĳen yahşi ķobul ķilęuĳidurmiz!*" 37/75.

3.49. واسع el-Vâsi: İlim ve Merhameti Her Şeyi KuŐatan

YUyg. 3.49.1. **meępireti keĳ:** Affetme, Günahını baęıŐlaması Őok olan. Allah. "*MeŐriķmu, maęribmu (yeni pűtűn yer yűzi) Allahninĳdur, ķaysi terepke yűz-lenseĳlarmu, u Allahninĳ teripi (yeni silerge iŐtiyâr ķilęan ķiblisi)dur. Allah(ninĳ) meęp-riti heķiketen keĳdu, (Allah) hemmini bilęuĳidur*" 2/115.

3.49.2. merhemiti keĳ: Himmeti, iyilięi, Őefkati geniŐ olan. Allah. "... *Allah ĳâlĳĳan bendisięe hessilep savâb bĳridu. Allahninĳ merhemiti (ĳekilik emes) keĳdu (Allah mâl serp ķilęuĳininĳ niyitini bilęuĳidur*" 2/261, 2/268.

3.49.3. kerimi keĳ: Merhameti, himmeti, Şefaati geniŐ olan. "... *Allahninĳ (kerimi) keĳdu, (Allah) bendilerninĳ menpeitini bilęuĳidur*" 24/32.

3.49.4. pezli keĳ: İyilięi, lutfu geniŐ olan. "... *Allah(ninĳ) pezli keĳdu, (uninĳĳa ķimninĳ lâyiķ bolidięanliķini) obdan bilidu*" dĳdi" 2/247, 3/73, 4/130, 5/54.

3.50. وَدُود el-Vedûd: Mü'minleri Çok Seven, Kulları tarafından Çok Sevilen

YUyg. **3.50.1. dost tutkuçi:** Dost tutan, dost kabul eden. Allah. “*Perverdigâriñlardin meğpiret telep kiliñlar, andin unıñğa teobe kiliñlar, méniñ Perverdigârim (teobe kilğuçılarga) hekiñeten merhemetliktur, (ularni) dost tutkuçidur*” **11/90**, 85/14.

3.51-52. مجيد el-Mecîd-Mâcid: Çok Şerefli, Çok İtibarlı

YUyg. **3.51.1. uluğ:** Çok büyük, yüce, ulu. Allah. “*Erşniñ iğisidur, nahâyiti uluğdur*” 85/15.

3.51.2. uluğlaşka lâyiğ: Büyüklenmeye, yüceltmeye layık olan. Allah. “... *Allah hekiñeten medhiyileşke lâyiğtur, uluğlaşka lâyiğtur*” *dédi*”. 11/73.

3.53. El Bâis: Ölümünden Sonra Diriltlen

Bu kelime, ayetlerde fiil olarak geçmektedir.

3.54. شهيد eş-Şehîd: Her Şeyden haberdar olan, Her Şeyi Bilen

YUyg. **3.54.1. baykap turğuçi:** Gözetleyen, gözeten, gözetici. “... *Allah hekiñeten hemme nersini baykap turğuçidur*” 4/33.

3.54.2. guvâh: Şahit. Hadisenin doğruluğunu tasdikleyen. “... *Eytkin ki, “Allah men bilen silerniñ arañlarda guvâhtur (maña Allahniñ guvâhliki kupâyidur) ...”* **6/19**, 10/29, 10/46, 17/96, 29/52, 46/8.

3.54.3. guvâhliki yéterlik: Şahitliği yeterli olan. “... *Periştirilmu (Allah saña nâzil kilğan Kur’ânğa ve peygamberlikinçe) guvâhlik béridu, (başkılar guvâhlik bergimendimu) Allahniñ guvâhliki yéterliktur*” **4/166**, 13/43, 48/28.

3.54.4. heverdâr: Haberi olan. Vakıf. “... *ularniñ emellirini sen közitip turğan idiñ, sen hemme nersidin heverdârsen*” 5/117.

3.54.5. körüp turğuçi: Görüp duran, gözetici, gören “... *Allah hekiñeten hemme nersini körüp turğuçidur*” 22/17.

3.54.6. közitip turğuçi: Gözetip duran, gözetici, gören. “... *(İ peygemberrniñ ayâlliri!) Allahdin qorğunlar, Allah hekiñeten hemme nersini közitip turğuçidur*” **33/55**, 34/47, 58/6, 85/9.

3.54.7. körüp turidiğan: Görüp duran, sürekli gözeten. “...*Perverdigâriñniñ hemme nersini körüp turidiğanliki (seniñ râstlikiñniñ delili boluşka) ularga kupâye emestur*” 41/53.

3.54.8. şâhit: Bir işi, hareketi, ahvali aracısız doğrudan doğruya gören kişi. “İ Muhammed! Eytķin ki : “İ ehl-i kitâb! (yeni Yehûdiylar, Nasârâlar) nime üçün Allahniñ âyetlirini inkâr kilisiler? Vehâlenki, Allah kılmişinlarga şâhittur” 3/98, 4/79.

3.55. حَقَّ el-Hakķ: Varlığında Şüphe Olmayan

YUyg. 3.55.1. heķ: Gerçek, Allah’ın ismi. “Bu (ķudret) şuniñ üçündür ki, Allah heķtur...” 22/62.

3.56. وَكَيْل el-Vekîl: Güvenilen, Koruyucu, Yardım Eden

YUyg. 3.56.1. guvâh: Şahit. Hadisenin doğruluğunu tasdikleyen. Allah. “... Ular (yeni oğulliri) uniñğa kesem kilip çin vede bergendin keyin Yekûb: “Bizniñ éytķan sözlirimizge Allah guvâhtur” dédi” 12/66, 28/28.

3.56.2. hâmiy: Esirgeyici, kollayıcı, himaye edici. Allah. “... Ular: “Bizge Allah kupâya, Allah némidégen yahşi hâmiy!” dédi” 3/173, 4/171, 17/2, 17/65, 33/3, 39/62, 73/9.

3.56.3. hâmiylikî yéterlik: Esirgemeye yeterli, kollayan, himaye etmeye yeten. “... Allahğa tevekkül kılğın (tevekkül kılğuçığa) Allahniñ hâmiylikî yéterliktur” 4/81.

3.56.4. hemme işni başķuruşķa yéterlik: Bütün işleri yönetmeye gücü yeten. Her şeyi yöneten. Allah. “Âsmânlardiki ve zémindiki şeyiler Allahniñdur (yeni Allahniñ mülkidur, mehlûkâtudur). Hemme işni başķuruşķa Allah yéterliktur” 4/132.

3.56.5. kâdir: Her şeye kudreti, gücü yeten. Allah. “... u hemme nersini yaratķuçidur, uniñğa ibâdet kılınlar u her nersige kâdirdur” 6/102.

3.56.6. teserrup kılğuçi: Sahiplik eden. İye. Allah. “... sen peķet (ularni Allahniñ âzâbidin) âgâhlundurğuçisen, Allah hemme nersini teserrup kılğuçidur” 11/12.

3.56.7. tevekkül kılğınlarga yéterlik: Sonunun nasıl olacağını düşünmeden her şeyi Allah’a bırakanlara yeten. Onları koruyan. Kâpirlarga ve munâpiklarga itâet kılmiğın, ularniñ (saña kılğın) azar-ķilpetlirige pervâ kılmiğın (Allahğa tevekkül kılğın), Allah (uniñğa) tevekkül kılğınlarga yéterliktur” 33/48.

3.57. وَلِيَّ el-Velî: Dost, Yardım Eden.

YUyg. 3.57.1. dost: Hami, yar, koruyan. Allah. “Şühisiz ki, silerniñ dostunlar Allahdur, Allahniñ resûlidur ve möminlerdurki, ...” 5/55, 34/41, 45/19.

3.57.2.i ge: Sahip. Allah. “Allah möminlerniñ iğisidir, ularni (kufriniñ) zulmitidin (îmânniñ) yorukluğığa çikiridu;...” 2/257, 7/155, 7/196, 12/101, 42/9, 42/28, 42/31.

3.57.3. medetkâr: Medet veren, yardım veren, kollayıcı “... (bu peygemberrniñ ümmiti bolğan) möminlerdur. Allah möminlerniñ medetkâridur” 3/68, 3/122, 4/45, 6/127.

3.58. وَالِ el-Vâli: (Allah’ın ismi, veli anlamında) **Koruyup Gözetin, Kâinatı Yönetin**

YUyg. 3.58.1. iğe: Sahip. Allah. “..., unıñğa karşı turğili bolmaydu, ularğa âzâbni depi kilediğan Allahdın başqa iğimu bolmaydu” 13/11.

3.59. قَوِيَّ el-Ķaviyy: Her Şeye Gücü Yeten, Kuvvetli.

YUyg. 3.59.1. küçlük: Güç ve kuvveti başkalarına nisbeten fazla olan. Allah. “... Allah ularni halâk kildi. Allah hekiñeten küçlüktür, Allahniñ âzâbi kattıktır” 8/52, 11/66, 22/40, 22/74, 33/25, 40/22, 42/19, 57/25, 58/21.

3.60. نُورُ الْقُوَّةِ الْمَتِينِ el-Zü’l-ķuvveti metîn: Çok Kuvvetli, Kudretli.

YUyg. 3.60.1. ķuvviti artuķ: Çok kuvvetli, kuvveti çok olan. Allah. “Allah hekiñeten hemmige rizik bergüçidur, kudretliktür, (Allahniñ) ķuvviti artuķtır” 51/58.

3.61. حَمِيدٍ el-Ĥamîd: Çok Övülen, Övgüye Layık

YUyg. 3.61.1. hemde lâyiķ: Hamd edilmeye, mehdiyeye layık. “... Bilinler ki, Allah (bundak sedikenlardın) bî-hâcettür, hemdige lâyiķtır” 2/267.

3.61.2. hemdusanâğa lâyiķ: Hamd edilmeye, mehdiyeye layık. “... Allahniñ mehlûkâtidur, Allahniñ teserrupî astididur). Allah hekiñeten hemmidin bî-hâcettür, hemdusanâğa lâyiķtır” 22/64, 34/6.

3.61.3. medhiyilengen: Medhiyelenen, övülen. “... ģâlib, (hemme tillarda) medhiyilengen Allahniñ yoliğa (başlıñın üçün) nâzil kilduķ” 14/1.

3.61.4. medhiye lâyiķ: Hamd edilmeye, mehdiyeye layık. “... Allah (mehlûkâtin) bî-hâcettür, medhiyige lâyiķtır” 4/131, 11/73, 14/8, 31/12, 31/26, 35/15, 41/42, 42/28, 57/24, 60/6, 64/6, 85/8.

3.62. El-Muhsi: Her Şeyi Bilin

Kur’ân-ı Kerîm’de geçmemektedir.

3.63. El-Mübdi: İlk Yaratan

Bu kelime, Kur'ân-ı Kerîm'de fiil olarak geçmektedir.

3.64. El-Mu'cid: Yaratıklarını Ölümlelerinden Sonra Tekrar Diriltecek Olan

Bu kelime, Kur'ân-ı Kerîm'de fiil olarak geçmektedir.

3.65. مُخِي el-Muhyî: Varlıklar Hayat Veren

YUyg. 3.65.1. **tirildürgüçü:** Yok olan nesneyi yeniden canlandıran. Allah. "... şühhisiz ki, Allah hekişeten ölgenleri tirildürgüçüdur, Allah hemme nersige kâdirdur" 30/50, 41/39.

3.66. El-Mümit: Varlıkların Hayatına Son Veren, Canlarını Alan

Bu kelime, Kur'ân-ı Kerîm'de fiil olarak geçmektedir.

3.67. حَيّ el-Hayy: Yaşayan, Diri, Ezeli ve Ebedi Olan

YUyg. 3.67.1. **hayât:** Hayat sahibi. "Allah hayâttur unindin başka héç ilâh yoktur...."40/65.

3.67.2. **tirik:** Canlı, yaşayan. "Allahdin başka héç ilâh yoktur; Allah hemişe tiriktur, hemmini idâre kılip turğüçüdur;..." 2/255, 3/2.

3.68. قَيُّوم el-Ḳayyûm: Her Şeyin Varlığı Kendisine Bağlı

YUyg. 3.68.1. **idâre kılip turğüçü:** Yöneten, yönetici, Allah. "... Allah hemişe tiriktur, hemmini idâre kılip turğüçüdur, ..." 2/255, 3/2, 20/111.

3.69. El-Vâcid: Zengin, Hiçbir Şeye Muhtaç Olmayan

Kur'ân-ı Kerîm'de geçmemektedir.

3.70. وَاحِد el-Vâhid: İsim ve Sıfatlarında Eşi ve Benzeri Bulunmayan

YUyg. 3.70.1. **bir:** Bir, tek, yalnız. "... Ular: "Séniñ İlâhiñ ve ata – boviliriniñ İbrâhim, İsmâil, İshâklarniñ ilâhi bolğan bir Allahğa ibâdet kılimiz, biz uniñğa itâet kılgüçimiz" dédi" 2/133, 2/163, 4/171, 5/73, 6/19, 9/31, 12/39, 13/16, 14/52, 16/22, 16/51, 21/108, 22/34, 29/46, 37/4, 38/5, 38/65, 39/4, 40/16, 41/6.

3.70.2. **yalğuz bir:** Tek, eşi benzeri olmayan. "... maña vehyi kılinidu ki, silerniñ İlâhiñlar yalğuz bir İlâhtur, ..." 18/110.

3.70.3. **yigâne:** Tek, biricik. "U künde zéminmu başka bir zéminğa âsmânlar mu başka bir âsmânlarğa aylinidu, ular (yeni pütün halaylık kebirliridin çıkıp) yigâne, kudretlik Allahniñ dergâhida (yeni mehşergâhda) hâzir bolidu" 14/48.

3.71. أَحَدٌ el-Ehad: Eşi ve Benzeri Bulunmayan

YUyg. 3.71.1. **bir:** Tek, eşi benzeri yok. “(İ Muhammed!) Eytķin ki, U – Allah birdur” 112/1.

3.72. صَدَدٌ el-Şamed: Her Şey Kendisine Muhtaç Olan

YUyg. 3.72.1. **hemme (uñğa) mohtâc:** Bütün varlıklar Allah’a muhtaçtır. “Hemme Allahğa mohtâcdur” 112/2.

3.73. قَدِيرٌ el-Ķadîr: Çok Güçlü, İstedîğini İstedîği Gibi Yapabilen

YUyg. 3.73.1. **Ķadîr:** Her şeye kudreti, gücü yeten. Allah. “... Allah heķiketen her nersige Ķadirdur” 2/20, 2/106, 2/109, 2/148, 2/259, 2/284, 3/26, 3/29, 3/165, 3/189, 4/133, 5/17, 5/19, 5/40, 5/120, 6/17, 8/41, 9/39, 11/4, 16/70, 16/77, 22/6, 22/39, 24/45, 25/54, 29/20, 30/50, 30/54, 33/27, 35/1, 35/44, 41/39, 42/9, 42/29, 42/50, 46/33, 48/21, 57/2, 59/6, 60/7, 64/1, 65/12, 66/8, 67/1.

3.73.2. Ķudretlik: Kudreti olan, güçlü. “... Şübhisizki, Allah epu Ķilğuçidur, Ķudretliktur” 4/149.

3.74. مُعْتَدِرٌ el-MuĶtedir: Her Şeye Gücü Yeten, Kudretli

YUyg. 3.74.1. **Ķadîr:** Her şeye kudreti, gücü yeten. Allah. “... şamâllar uni (terep-terepke) uçurup ketti, Allah her nersige Ķadirdur” 18/45, 43/42.

3.74.2. Ķudretlik: Kudreti olan, güçlü. “Ular bizniñ pütüin âyetlerimizni yalğança çikardi, ularni ĝalib, Ķudretlik hâlette turup halâk Ķilduk” 54/42, 54/55.

3.75. El-MuĶaddim: Öne Alan

Bu kelime, Kur’ân-ı Kerîm’de fiil olarak geçmektedir.

3.76. El-Mue’ĥhir: Geriye Bırakan

Bu kelime, Kur’ân-ı Kerîm’de fiil olarak geçmektedir.

3.77. لَأُولٌ el-Evvel: Öncesi Olmayan

YUyg. 3.77.1. **iptidâsi yoķ:** Evvelî, öncesi yok. “Allahniñ iptidâsi yoķtur, intihâsi yoķtur, (Allah) aşķâridur (yeni mevcutluķini körsetküçi deliller bilen eķillerge aşķâridur), ...” 57/3.

3.78. آخِرٌ el-Âĥir: Sonu Olmayan, Sonsuz.

YUyg. 3.78.1. **intihâsi yoķ:** Sonu olmayan, sonu yok. “Allahniñ iptidâsi yoķtur, intihâsi yoķtur, (Allah) aşķâridur (yeni mevcutluķini körsetküçi deliller...” 57/3.

79. ظَاهِرٌ **ez-Zâhir: Varlığı Her Şeyden Belli Olan**

YUyg. 3.79.1. **aşkâra:** Herkes tarafından bilinen, gizli olmayan. Allah. “Allahniñ iptidâsi yoktur, intihâsi yoktur, (Allah) aşkâridur ...” 57/3.

3.80. بَاطِنٌ **el-Bâtin: Mahiyeti Akıl ile İdrak Olunamayan**

YUyg. 3.80.1. **meħpiy:** Kendisine bildirilmemiş olan, gizli. “Allah öltü-releydu, tirildüreleydu, Allah her nersige kâdirdur Allahniñ iptidâsi yoktur, intihâsi yoktur, (Allah) aşkâridur (yeni mevcutlukini körsetküçi deliller bilen ekillerge aşkâridur), meħpiydu (yeni uni köz bilen körgili bolmaydu, uniñ zâtiniñ mâhiyitini tonuşka ekillar erişelmeýdu), Allah hemme nersini blgüçidur” 57/3.

3.81. بَرٌّ **el-Berr: Çok Lütufkâr, Çok Merhametli**

YUyg. 3.81.1. **méħribân:** Başkalarına şefkat kılan. “... Allah heķiketen éhsân kılğuçidur, nahâyiti méħribândur” 52/28.

3.82. تَوَّابٌ **et-Tevvâb: Tevbeleri Çok Kabul Eden**

YUyg. 3.82.1. **keçürüm kılğuçi:** Affeden, affedici. Allah. “... elvette, ular Allahni keçürüm kılğuçi, nahâyiti méħribân tapatti” 4/64.

3.82.2. **tevbe bekmü qobul kılğuçi:** Tevbeleri pek kabul eden. Allah. “...Allah uniñ tevobisini qobul kıldı. Allah heķiketen tevbini bekmü qobul kılğuçidur (bendiliriğe) nahâyiti méħribândur” 2/37, 2/54, 2/128, 2/160, 4/16, 9/104, 9/118, 24/10, 49/12, 110/3.

3.83. **El-Müntekîm: Suçluları Cezalandıran**

Bu kelime, fiil haliyle (müntekimûn) geçer.

3.84. عَفْوٌ **el-Afüv: Çok Affedici, Çok Bağışlayıcı**

YUyg. 3.84.1. **epu kılğuçi:** Başkalarının günahlarını keçüren, affeden. “... Allah heķiketen epu kılğuçidur, meğpiret kılğuçidur ...” 4/43, 4/99, 4/149, 22/60, 58/2.

3.85. رَوْؤْفٌ **er-Ra’ûf: Çok Merhametli, Çok Bağışlayıcı**

YUyg. 3.85.1. **meğpiret kılğuçi:** Günahları örten, affeden. Allah. “... Perverdîgârimiz! Sen nahâyiti meğpiret kılğuçisen, méħribânsen,” deydu” 59/10.

3.85.2. **méħribân:** Başkalarına şefkat kılan. “... Allah kişilerge heķiketen méħribândur, nahâyiti küyümçândur” 2/143, 3/30.

3.85.3. merhemetlik: Himmeti olan, iyilik sahibi. “Bezi kişiler bar ki ular Allahniñ rezâsi üçün cénini pidâ kılıdu (kılğan emeli bilen peket Allahniñ râzülükini tileydu). Allah bendilirige tolimu merhemetliktur” 2/207, 9/117, 16/47, 57/9.

3.85.4. şepketlik: İçi acıyıp bir kişiye iyilik yapma. “... silerniñ Perverdigâriñlar silerge hekiñeten şepketliktur ve méhribândur” 16/7, 22/65, 24/20.

3.86 مَالِكُ الْمَلِكِ el-Mâlike'l-mülk: Mülkün sahibi

YUyg. 3.86.1. pâdişâhlikniñ igisi: Padişahlığın sahibi, her şeyin sahibi. “Eytñin ki, “Pâdişâhlikniñ igisi bolğan i Allah! Hâliğan âdemge pâdişâhlikni bérisen, ...” 3/26.

3.87. تُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ez-Zü'l-Celâli ve'l-İkrâm: İkrâm ve İhsan Sahibi

YUyg. 3.87.1. ezimetlik ve keremlik Perverdigâr: Büyük olan ve şefkat sahibi Rabb. “Ezimetlik ve keremlik Perverdigâriñniñ zâti menğü kalıdu” 55/27, 55/78.

3.88. El-Muqsit: Adaletle Hükmeden

Kur'ân-ı Kerîm'de geçmemektedir.

3.89. جَامِعُ el-Câmi': Kıyamette İnsanları Bir Araya Toplayan

YUyg. 3.89.1. topluğuçi: Bir araya getiren, toplayıcı. Allah. “Perverdigârimiz! Şübhisiz ki, kélişi şeksiz bolğan künde (yeni hésâb élinidiğan kıyâmet küni-de) kişileri topluğuçisen. Şübhisiz ki, Allah vedisiğe hilâplik kılmaydu 3/9.

3.90. El-Muğni: İnsanlara Mal-Mülk Veren, İnsanları Zengin Kılan

Kur'ân-ı Kerîm'de fiil olarak geçmektedir.

3.91. El-Masni: Olmamasını İsteddiği Şeylerin Olmasını Engelleyen

Kur'ân-ı Kerîm'de geçmemektedir.

3.92. ضَرُّ ed-Đarr: İsteddiğine Zarar Verebilen

YUyg. 3.92.1. ziyânni irâde kılğan: Kötü etki, zarar. “... Eytñinki, “Eger Allah silerge birer ziyânni ya ki paydini irâde kılsa, ...” 48/11.

3.92.2. ziyân-zehmet yetküzgen: Zıyan ve zahmet yetiren. “Eger Allah sanğa birer ziyân-zehmet yetküzüşni irâde kılsa, ...” 10/107, 36/23, 39/38.

3.93. El-Nafi': Fayda Veren

Kur'ân-ı Kerîm'de geçmemektedir.

3.94. نُور en-Nûr: Aydınlatan, Işık Veren

YUyg. **3.94.1. nûr:** Bütün mevcudatı insanları, hayvanaları ve diğer mevcudatı yoktan varlığa getiren ve onların takdirini kendi elinde tutup duran diye tasavvur edilen ilahi güç. Huda, Tanrı, Perverdigar. “Allah âsmânların ve zeminin nûridur, Allahın (mömin bendisinin kelbidiki) nûri huddi (çirak koyduğın) tekçiğe oşşaydu, ...” 24/35³.

3.95. هَادِي el-Hâdi: Doğru Yolu Gösteren

YUyg. **3.95.1. başlığuçi:** Rehberlik eden, yönelten. “... Kur’ânğa boysunuşi üçündür. Allah möminlerni hekişeten toğra yolğa başlığuçidur” 22/54.

3.95.2. yol körsetküçi: Yol gösteren, rehberlik eden. “Şuniñdek (yeni saña keomiñniñ muşrikliridin düşmenlerni kılğandek) herbir peygemberge bir kişim gunâhkarlarni uniñ düşmini kılduk, Perverdigâriniñ yol körsetküçi ve yardımçi boluşka saña yéterliktur” 25/31.

3.96. بَدِيع el-Bedî: Bir Şeyi Başka Örneği Olmadan Yaratan

YUyg. **3.96.1. yoğtin bar kılğuçi:** Yoktan var eden, Allah. “Allah âsmânlar ve zeminni yoğtin bar kılğuçidur. Bir işni vucûtka keltürüşni irâde kılsa “vucûtka kel” deydu - de u vucûtka kélidu” 2/117.

3.96.2. örneksiz yaratkuçi: Tek şekilde yaratan, Allah. “Allah âsmânlarni ve yerni örneksiz yaratkuçidur, Allahın hotuni yoğ tursa, kandağmu balisi bolsun? Hemme nersini Allah yaratқан, hemme nersini Allah obdan bilgüçidur” 6/101.

3.97. El-Bâkı: Sonu ve Ölümü Olmayan, Ebedi Olan

Kur’ân-ı Kerîm’de fiil olarak geçmektedir.

3.98. الْوَارِثُونَ el-Vâris(în)(ûn): Bütün Varlıkların Sahibi, Her Şeyi Yok Olduktan Sonra Kendisine Döndüren

Kur’ân-ı Kerîm’de fiil olarak geçmektedir.

3.99. Es-Sabûr: Çok Çok Sabırlı

Kur’ân-ı Kerîm’de geçmemektedir.

4. Sonuç

Bu çalışmada, Esmâü’l-Hüsna ’nın Kur’ân-ı Kerîm’de isim olarak geçenlerinin Yeni Uygur Türkçesi Kur’ân tercümesindeki karşılıkları ayetlerden tespit edilmiştir. Kur’ân’da fiil olarak geçenler ile Kur’ân’da bulunmayan isimler incelenmiştir.

Bu çalışmada kelimeler, ekleri dikkate alınmadan köklerine göre sınıflandırılmıştır. Kelime grubu biçiminde olan tercüme için kelimenin ait olduğu diller dikkate alınmış; grubun oluşturulma biçimi dikkate alınmamıştır. Yeni Uygur Türkçesi Kur'ân tercümesinde bazı isimlerin [Halik (Yaratkuçi) gibi] tek, bazılarının da birden fazla kelime karşılığı vardır. Bazı isimlere (er-Rahim isminde olduğu gibi) hem Türkçe hem Arapça hem de Farsça karşılıklar verilmiştir. Bazı isimlere ise kelime grubu şeklinde karşılıklar verilmiştir. Kelime grubu olarak verilenler, Türkçenin yapısına uygun bir biçimde yapılmıştır. Kelime grubu şeklinde elde edilen karşılıklarda kelimelerin dil sırası değişebilmektedir.

Allah'ın Kur'ân'da -isim olarak- yer alan 77 ismine Yeni Uygur Türkçesi Kur'ân tercümesinde 149 karşılık vardır. Bu 77 ismin 53'ü Türkçe, Arapça+Türkçe, Türkçe+Arapça, Farsça+Türkçe ve Türkçe+Farsça+Arapça olarak tercüme edilmiştir. Diğer isimlerin tercümesi; Arapça, Farsça, Arapça+Farsça, Farsça+Arapça biçimindedir.

Yeni Uygur Türkçesi Kur'ân tercümesinde Esmâü'l-Hüsna'nın 29'unun karşılığı olarak Türkçe kelime veya kelime grupları kullanılmıştır. Bunların sayısı ise birbirinden farklı olmak üzere 37'dir. Bu karşılıklar ve frekans sayıları şunlardır: Başlığuçi(1), Yol Körsetküçi(2), Yoktin Bar Kılğuçi (1), Örneksiz Yaratkuçi (1) Köziti Turğuçi (4), Uluğluk İgisi (1), Yaratkuçi (1), Beğişliğuçi (1), Bilgüçi (2), Bilip Turğuçi (2), Közetküçi (1), Anlağuçi (1), İştiküçi (1), Anlap Turğuçi (1), Körgüçi (1), Körüp Turğuçi (2), Körüp Turuşta Yéterlik (1), İnçike Közetküçi (1), Toluk Bilip Turuşta Yéterlik (1), Uluğ (2), Üstün (2), Yüksek (1), Büyük (1), Köziti Turğan (1), İge (2), Küçlük (1), Kuvviti Artuk (1), Tirildür-güçi (1), Körüp Turidiğan (1), Baykap Turğuçi (1), Bir (2), Yalguz Bir (1), Keçürüm Kılğuçi (1), Topluğuçi (1), Köyüngüçi (2), Köyümçân (1), Küyümçân (1). Frekans sayılarından da anlaşılacağı gibi bazı kelimeler veya kelime grupları birden fazla isme karşılık olarak -tamamen mütercim tercihi- kullanılmıştır.

Yeni Uygur Türkçesi Kur'ân tercümesinde Allah'ın isimlerine karşılık bulunurken en çok başvurulan yollardan biri de Arapça kelimeler ile Türkçe kelimeleri yan yana getirip ismin anlamını karşılayacak kelime grupları oluşturmaktır. Bu yolla 23 isme 35 karşılık bulunmuştur. Bunlar: Merhemet Kılğuçi, Merhemet Kılışka Kâdir, Rehmet Kılğuçi, Rehim Kılan, Rehim Kılğuçi, Salâmetlik Béğişliğuçi, Emin Kılğuçi, Kehr Kılğuçi, Âdil Boluşka Buyuran, Hâmiylik Yéterlik, Süret Béğişliğuçi, Köp Atâ Kılğuçi, Rizik Bergüçi, Âdil Höküm Kılğuçi, Hékmət Bilen Baş Kırğuçi, Hékmət Bilen İş Kılğuçi, Az Yaşılıkka Köp Savâb Bergüçi, Yukiri Mertivilik, İcâbet Kılğuçi, Ululaşka Lâyik, Teserrup Kılğuçi, Te-

vekkül Kılğanlarğa Yéterlik, İdâre Kılip Turğuçı, İptidâsi Yok, İntihâsi Yok, Tevbe Bekmu Kõbul Kılğuçı, Meğpiret Kılğuçı, Hésâb Elişka Yéterlik, Kõbul Kılğuçı Epu Kılğuçı, İdâre Kılip Turğuçı, Meğpireti Keñ, Merhemeti Keñ, Kerimi Keñ, Pezli Keñ. Bu kelime grupları birer kez geçmiştir.

Farsça ile Türkçe kelimelerin birlikte oluşturduğu karşılıklar şunlardır: Hemmidin Üstün (1), Dost Tutğuçı (1), Guvâhliki Yéterlik (1), Hemme İşni Başkuruşka Yéterlik (1), Pâdişahlığın İğisi (1), Peydâ Kılğuçı (1).

Türkçe, Arapça ve Farsça kelimelerin birlikte kullanıldığı karşılıklar da vardır: Nahayiti Meğpiret Kılğuçı (2), Hesâb Elişi Téz (1), Téz Hésâb Alğuçı (1), Eñ Téz Hésâb Alğuçı (1), Ziyân-Zehmet Yetküzén (1), Ziyânni İrâde Kılan (1).

Yeni Uygur Türkçesi Kur'ân tercümesinde Esmâü'l-Hüsna'dan 20 'sinde Arapça karşılıklar verilmiştir. Bu kelimelerin sayısı farklı olarak 24'tür. Allah (1), Merhemetlik Allah (1), Rahman (1), Şepketlik (2), Merhemetlik (3), Ğâlib (2), Kudretlik (3), Tedbirlik (1), Heverdâr (2), Helim (1), °Aliyy (1), Kâdir (4), Kerem (1), Şâhit (1), Heğ (1), Hâmiy (1), Medhiylengen (1), Meğpiy (1), Nûr (1), Medhiye Lâyik (1), Hemde Lâyik (1), Hemdusanâğa Lâyik (1), Bî-Hâcet (1), Medetkâr (1).

12 isim Farsça kelimelerle tercüme edilmiştir. Bunların sayısı 8'dir. Méhribân (4), Pâk (1), Katti (1), Guvâh (2), Dost (1), Yigâne (1), Aşkara (1), Pâdişâh (1).

Arapça ile Farsça kelimelerin yan yana getirilmesiyle elde edilen karşılıklar azdır: Méhribân Allah (1), Merhemetlik Perverdigâr (1), Nahayiti Köremlik (1), Hemme (O'na) Mohtâc (1), Azimetlik ve Keremlik Perverdigâr (2).

Mütercim Allah'ın isimlerine karşılık verirken çoğunlukla Türkçe tek bir kelime tercih etmediği daha çok birden çok kelime ile oluşturduğu kelime gruplarına yer verdiği, bununla da yetinmeyip Türkçenin dışında Arapça ve Farsçadan da faydalandığı görülmektedir. Kanatimizce meselenin Allah'ın isimlerine tam ve doğru olarak karşılık bulma gibi hassas bir çalışma olması ve mütercimin bu noktada bir anlam eksikliği veya yanlışlığına sebebiyet vermek istemesi etkili olmuştur.©

KAYNAKLAR

- İSLAMOĞLU, Mustafa (2011). *Esmâ-i Hüsnâ*, İstanbul: Düşün Yayıncılık.
- KARAGÖZ, İsmail vd. (2010). *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, Ankara: DİB Yayınları, 5. bs.
- KAŞGARLI, S. Mahmut, (1992). *Modern Uygur Türkçesi Grameri*, İstanbul: Orhun Yayınevi Yay.
- ÖZTÜRK, Rıdvan, (1994). *Yeni Uygur Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK Yay.
- SALİH, Muhammet, (M. 1992). *Kur'an-ı Kerîm Uygurçe Tercümesi*, Menideni Münevvere, Padişah Fahdın Kur'an Basış Mecmuası (matba'si), 1413.
- Şemseddin Sami, (2011). *Kâmûs-ı Türkî*, (Latin Harfleriyle), (Editör: Hüseyin Cengiz), İstanbul: İdeal Kültür ve Yayıncılık.
- TOPAL, Erol (2012). *Karahanlı Türkçesi Kur'an Tercümesi ile Yeni Uygur Türkçesi Kur'an Tercümesinde Dinî Söz Varlığı –Karşılaştırmalı İnceleme-*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- ÜNLÜ, Suat (2007). “İlk Türkçe Kur'an Tercümelerine Göre Esmâ-i Hüsnâ”, Bursa: Uludağ Ün. İlahiyat Fak. Dergisi. C. 16, S. 2: 215-285.
- YAKUP, Abliz vd.(1990–1998). *Uygur Tilinin İzahlık Lugiti*, C. 1-6, Sincan: Milletler Neşriyatı Yay.